

2 De Vroege Middeleeuwen

Introductie

Dit hoofdstuk gaat over de vroege middeleeuwen. De middeleeuwen zijn namelijk op te delen in drie delen: de vroege, hoge en late middeleeuwen. De **vroege middeleeuwen** beginnen rond het jaar 500 en gaan ongeveer 500 jaar later over in de hoge middeleeuwen. In dit hoofdstuk zul je ontdekken hoe de kunst veranderde toen het Romeinse Rijk ten onder ging. Je zult kennismaken met Vikingkunst, christelijke kunst, basilica's en verluchte manuscripten.

De val van het Romeinse Rijk

Vanaf ongeveer de vierde eeuw van de jaartelling begon het Romeinse Rijk langzaam uit elkaar te vallen. Dit kwam onder andere omdat allerlei stammen het Romeinse Rijk aanvielen, zoals de Vikingen, Saksen, Goten, Hunnen, Teutonen, Kelten en Vandalen. Er waren nog andere redenen die ook bijdroegen aan de **ondergang van het Romeinse Rijk**. Zo braken er bijvoorbeeld besmettelijke ziektes uit, waardoor miljoenen mensen stierven. Ook kregen de Romeinen onderling ruzie.

Vanaf de vijfde eeuw is het Romeinse Rijk grotendeels verdwenen. Ook de kennis van de Grieken en Romeinen, onder andere op het gebied van kunst, verdwijnt in deze periode. Mensen hadden er simpelweg geen interesse meer in en bovendien onderstonden er **nieuwe kunststijlen**.

De periode die rond het jaar 500 aanbreekt noemen we de vroege middeleeuwen, maar ook wel de **donkere middeleeuwen**.

2.1

Waarom denk jij dat we vroege middeleeuwen ook wel de donkere middeleeuwen noemen? Bedenk tenminste 2 redenen.

1

2

Basilica's

Toen het Romeinse Rijk christelijk werd, waren er opeens veel nieuwe gebouwen nodig. Voor de Romeinse godsdienst waren geen grote gebouwen nodig. Veel mensen hadden een eigen kapelletje in hun huis waar ze de hulp van hun voorouders en goden inriepen. Bij het **christendom** komen mensen echter in groepen bij elkaar. Daar waren dus grote gebouwen voor nodig. De Romeinse christenen kozen voor deze

nieuwe gebouwen het ontwerp van de **Romeinse markthallen**.

Dat waren grote, hoge gebouwen met een hoofdruimte (schip) en aan de zijkanten twee lange, smalle ruimtes (zijbeuken). Het altaar werd geplaatst in de apsis. Het schip werd van de zijbeuken gescheiden door (Griekse) pilaren. Kijk maar naar de plattegrond rechtsboven.

2.2

a. Het ontwerp van de basilica's is eigenlijk altijd blijven bestaan. We noemen ze nu alleen geen basilica's meer. Weet jij hoe we ze nu noemen?

b. Waaraan zie je dat die gebouwen (van a.) op basilica's zijn gebaseerd? Leg uit.

Schrijf verder op de volgende bladzijde

Vikingen en andere 'barbaren'

De Vikingen, Saksen, Goten, Hunnen, Teutonen, Kelten, Vandalen en andere stammen die het Romeinse Rijk binnenvielen brachten een **eigen kunststijl** mee. Hun kunst was weer veel minder gebaseerd op wat de kunstenaar zag en meer op het volgen van bepaalde regels. Waarschijnlijk had veel van hun kunst ook een magische betekenis, zoals prehistorische en Egyptische kunst. Hiernaast zie je de kop van een draak, die ooit op de boeg van een Vikingschip pronkte. Als je goed kijkt, zie je dat de hele kop uitgehakt is in een patroon van krullen en knopen. Misschien ken je de term 'keltische knoop' wel, die komt van dit soort kunst.

Op de volgende bladzijde zie je een gouden gesp uit de schat van Sutton Hoo uit Engeland uit de 7de eeuw. Ook daarin zie je de keltische knopen terug.

2.3

Zoek samen met een klasgenoot uit waar de Vikingen, Saksen, Teutonen en Goten waarschijnlijk vandaan komen en teken ze op de kaart van Europa op de vorige bladzij. Gebruik een encyclopedie om het op te zoeken.

Verhalen voor analfabeten

In de vroege middeleeuwen groeide de christelijke kerk enorm. Ook kreeg de kerk enorm veel **macht**. Er ontstond een belangrijke vraag: welke plaats heeft kunst in de kerk? In het vorige hoofdstuk heb je gelezen dat christenen erg bang waren voor **afgoderij**. Iedereen was het er dan ook wel over eens dat er voor standbeelden geen plaats was in de kerk. Gewone mensen zouden dan kunnen denken dat ze het standbeeld vereerden, in plaats van God of Christus. Maar hoe zat het dan met schilderijen?

In West-Europa kwam het antwoord van **Paus Gregorius de Grote**. Gregorius zei het volgende: "veel mensen die naar de kerk gaan kunnen niet lezen of schrijven. Als wij hen over de bijbel willen onderwijzen, zijn plaatjes erg handig. Die plaatjes moeten echter uitsluitend gebruikt worden om mensen iets te leren. Alle overbodige of afleidende elementen moeten worden weggelaten." Met die regel veranderde de kunst enorm.

British Museum

2.4

Rechts zie je een kerkelijk kunstwerk uit het jaar 715. Hoewel het nauwelijks meer aan de kunst van de Grieken herinnert, is er één Griekse uitvinding die niet vergeten is. Zie jij welke uitvinding dat is? Waaraan zie je dat?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

De apostel Johannes

Wat zijn **overbodige of afleidende elementen**, denk jij? Overleg met een klasgenoot en voeg drie elementen toe aan het lijstje hieronder.

1	Een achtergrond (bijvoorbeeld een landschap, gebouw of kamer)
2	
3	
4	

Verluchte boeken

De bijzondere kunststijl van stammen als de Vikingen werden in de vroege middeleeuwen overgenomen door kerkelijke kunst. Veel kunst werd gemaakt voor bijbels. Elke bijbel werd in die tijd nog met de hand geschreven! Een bijbel was een ongelooflijk duur boek waar monniken vaak jaren mee bezig waren. Om de bijbels extra mooi te maken, werden ze **verlucht**. Dat betekent eigenlijk versieren.

Op bladzijde 10 (bovenaan) en 13 (onderaan) zie je twee bladzijden uit de **Lindisfarne gospels**. Dat is een heel bijzonder **manuscript** dat is gemaakt in een lers klooster in Engeland in de zevende eeuw.

Hierboven zie je een detail van de illustratie op bladzijde 10. Zie je de dieren die als knopen door elkaar heen zijn gevlochten? Net als de Vikingdraak en de mantelspeld uit Sutton Hoo! Je ziet dus dat het christendom deze kunststijl heeft overgenomen.

Verder zie je in bijbels vaak hele grote, **versierde letters**. Meestal zijn dat de eerste letters van een hoofdstuk. Hiernaast zie je zo'n pagina. Kun jij het lezen? Er staat: *Liber generationis Iesu Christi filii David filii Abraham*. Dat is Latijn voor: Het boek van de generatie van Jezus Christus, zoon van David, zoon van Abraham. De letters 'L', 'i' en 'b' zijn heel uitgebreid versierd!

2.6

Ontwerp je eigen verluchte letter! Neem een leeg papier en teken een grote, kleurrijke, verluchte letter. Probeer er knopen en dieren in te verwerken zoals in de voorbeelden in dit hoofdstuk.

Kasteelkunst

Hoewel de meeste kunst die bewaard is gebleven uit de vroege middeleeuwen kerkelijke kunst is, werd er ook andere kunst gemaakt. Bijvoorbeeld om de **kastelen** van rijke kasteelheren te versieren. Daar is echter heel weinig van bewaard gebleven. Een bijzondere uitzondering is het tapijt van Bayeux (Frankrijk). Dit tapijt is 50 centimeter hoog en maar liefst 70 meter lang! Als een stripboek is er een verhaal op geborduurd. Het verhaal gaat over de slag bij Hastings (Engeland) in het jaar 1066. Bij de scène hierboven staat: "Harold rex interfectus est". Dat betekent: "Koning Harold is gedood".

2.7

Waarom is er zo weinig kasteelkunst bewaard gebleven, denk je?

2.8

a. Tijd om een kunstwerk voor jouw eigen tentoonstelling te kiezen! Kies een vroeg middeleeuws kunstwerk uit dit hoofdstuk of zoek zelf een ander vroeg middeleeuws kunstwerk. Teken het in het klein na op bladzijde 44.

b. Bepaal wat jouw bezoekers over dit kunstwerk zouden moeten weten. Bedenk dan drie vragen om hun kennis te testen en geef steeds drie mogelijke antwoorden (44). Schrijf eventueel eerst een proefversie op een kladblaadje.